

ARXIU HISTÒRIC
DE LA CIUTAT
DE BARCELONA

Ajuntament de
Barcelona

Exposició
maig-octubre 2012

CU-CUT!

Sàtira política
en temps trasbalsats

1902-1912

CU-CUT!

Sàtira política
en temps trasbalsats
1902-1912

Del 11 de maig
al 31 d'octubre del 2012

Organització

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB)
Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona

Producció

Tantatinta

Cap del projecte

Xavier Tarraubella, director de l'AHCB

Comissari

Jaume Capdevila (Tantatinta)

Coordinació

Ramon Grau (AHCB)

Assessorament

Jaume Bosch
Josep Maria Cadena

Difusió i comunicació

Gerard Preminger i Josep Romero (AHCB)

Conservació preventiva

Gemma Valls (AHCB)

Disseny gràfic de l'exposició

Néstor Macià

Revisió lingüística de l'exposició

Llengua de foc

Prestadors

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona,
Jordi Bernet, Jaume Bosch, Jaume Capdevila,
Films de l'Orient, família Junceda, Quim Pujolar,
Benet Rouse i Segimon Rovira

Agraïments

Jordi Artigas, Josep Maria Figueres, Fundació Folch
i Torres, Antoni Guiral, Alfons López, Marc Martí,
Ricard Mas Peinado, Gerard Montero, Víctor Oliva,
Jordi Pablo, Josep Pinyol Vidal, Sebastià Roig,
Ramon Serra Massana, Lluís Solà i Dachs, i Cecília
Vidal Maynou

Edició del full de mà

Editorial Efadós - Maig 2012

Textos del full de mà

Jaume Capdevila i Ricard Mas Peinado

Disseny gràfic del full de mà

Editorial Efadós

Dipòsit legal: B-16595-2012

‘Cu-cut!’

La revista que va marcar època

Jaume Capdevila

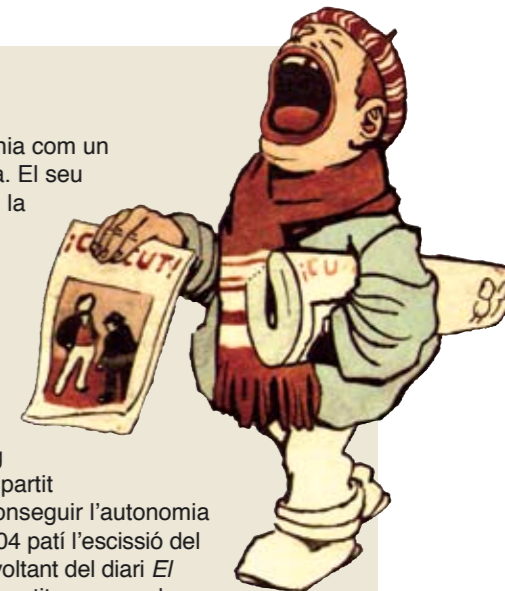
Catalunya ha estat un país amb una llarga tradició periodística. I, dins el nostre periodisme, les publicacions humorístiques i satíriques hi han tingut, històricament, un paper important. Durant el darrer terç del segle XIX, *La Campana de Gràcia* es convertí en la primera publicació catalana d'un gran abast i va obrir el camí a una llarga tradició de títols destacats que, emprant l'humor i la sàtira, provaren d'incidir en la vida social i política del seu temps. Tant és així que a la seva *Història del periodisme: notícies, periodistes i mitjans de comunicació* (2003), Jaume Guillaumet escriu: «Durant la segona part del segle XIX, premsa en català serà sinònim de premsa d'humor i premsa republicana». El periodisme d'aquells anys és abrandat i combatiu, amb

una indissimulada intencionalitat política, i la caricatura permet que les idees penetrin fàcilment en un públic precàriament alfabetitzat.

Dins d'aquest context, la publicació del *Cu-cut!* va significar, al seu dia, un immens impacte. D'entrada representa l'aparició de la primera publicació satírica que no és solament catalana sinó catalanista. El catalanisme, com a opció política, es configura a les acaballes del segle XIX i cristal·litza en les primeres victòries electorals de la Lliga Regionalista. Per tant, el naixement i la vida de la revista estan íntimament relacionats amb els interessos polítics d'aquest partit. D'altra banda, al *Cu-cut!* s'apleguen els millors talents artístics de principis del segle XX.

Premsa política

Hem de tenir present que la premsa de principis del segle XX s'entenia com un instrument per fer política i *Cu-cut!* era també una publicació política. El seu humorisme i la seva sàtira punyent eren mecanismes per difondre'n la ideologia i incidir en la població. Així, no ens ha d'estranyar l'estreta imbricació entre la vida del setmanari i la de la Lliga Regionalista, el partit polític que animava ideològicament la publicació i els seus col·laboradors, considerat el primer partit polític modern d'Espanya «perquè va entendre la importància d'una organització partidista eficaç per presentar-se a les eleccions i per adoptar tàctiques i reformes», segons escriu Ehrlich a *Lliga Regionalista: Lliga Catalana 1901-1936*. Com a partit polític, es constituí oficialment una setmana després de les primeres eleccions que va guanyar, el maig del 1901. Era un instrument del catalanisme reformista i burgès, un partit polític amb voluntat d'intervenir en la política espanyola per tal d'aconseguir l'autonomia del poble català dins l'Estat espanyol. Després d'una forta crisi, el 1904 patí l'escissió del sector dels catalanistes d'esquerra i republicans, que s'aplegaren al voltant del diari *El Poble Català*; això conferí definitivament a la Lliga el seu caràcter de partit conservador.

Després de la primera generació de grans dibuixants que il·lustren les revistes catalanes del segle XIX –Tomás Padró, Eusebi Planas, Josep Lluís Pellicer i Apel·les Mestres–, al *Cu-cut!* s'hi forma artísticament la segona gran generació de pintors catalans, que creen escola i confereixen un caràcter particular a la caricatura catalana, i situen Barcelona en el panorama de la caricatura internacional. Al *Cu-cut!* s'aplicaran innovacions estètiques i tècniques que la converteixen en una de les revistes més modernes del moment i, com a tal, serà molt aviat imitada. De fet, la configuració de les pàgines del *Cu-cut!* serà utilitzada d'una manera recurrent per altres publicacions fins ben entrats els anys trenta. El *Cu-cut!* és imprescindible per comprendre l'ecosistema català de publicacions satíriques de la primera meitat del segle XX. La seva influència impregna decidivament les posteriors iniciatives editorials del mateix caire i el seu llegat perviurà també, d'alguna manera, a les pàgines d'*En Patufet* (1904-1938).

Els números constaven de setze pàgines, editades per Josep Baguñà i impreses per Marià Galve, usualment amb coberta a dues tintes. El preu de venda era de deu cèntims

per número. El director literari fou Manuel Folch i Torres; el director artístic, Gaietà Cornet; i el director oficial, home de palla encarregat de rebre les garrotades de la justícia, Ramon Pruna, que fou empresonat i castigat en diverses ocasions.

Cal explicar que *Cu-cut!* no resultarà una publicació important solament per als estudiosos del periodisme o de la caricatura. Com escrivia Pere Prat a *La Nostra Revista* «el *Cu-cut!* és una crònica setmanal ensems que un propulsor d'esdeveniments. No es limita a reflectir el moment polític, sinó que el provoca també». De fet, la seva existència condicionà també un seguit de fets històrics que arranquen en l'assalt a la redacció i s'estenen encara fins avui dia. La promulgació de la Llei de jurisdiccions permeté a l'Exèrcit tutelar la vida política d'Espanya, i ho farà fins a l'acabament del franquisme. També és conseqüència d'aquells esdeveniments provocats per la famosa caricatura de Junceda la unió política del catalanisme sota el paraigua del moviment solidari i el principi de l'hegemonia política del catalanisme, com també la catalanofòbia provinent del centre de la Península que encara avui patim.

EL CLATELL MONUMENTAL D'UN EDITOR CARCAMAL

—¡Qué monstruo, supremo Dios!

'Cu-cut!' com a revulsiu de la premsa

L'aparició del *Cu-cut!* i el seu immediat èxit editorial van esperonar la creació de noves revistes satíriques de caire catalanista: *La Tralla* (1903-1907), *La Barretina* (1903), *La Tralla del Carreter* (1903-1904), *Or i Grana* (1906-1907), *Metralla* (1907-1909), i obligaren els seus competidors a modernitzar-se. Així, *La Campana de Gràcia* (1870-1934) i, molt especialment, *L'Esquella de la Torratxa* (1879-1938) són dues institucions que van haver de treure's la son de les orelles i modernitzar-se amb nous dibuixants i noves propostes editorials; ideològicament, *Cu-cut!* les forçà, també, a virar progressivament vers el catalanisme. També s'intentà emular el *Cu-cut!* des d'altres revistes com *L'Avi* (1906-1908) o el suplement humorístic del diari republicà *El Diluvio*, titulat *El Diluvio Il·lustrat* (1904-1911). Fora de Catalunya, el seu principal antagonista fou la revista madrilenya *Gedeón* (1885-1912). L'ombra del *Cu-cut!* es projecta sobre altres publicacions com *L'Hereu* (1913-14), *La Piula* (1916), *Cuca Fera* (1917), *L'Estevet* (1921-23), *El Borinot* (1923-1927) o *Papitu* (1908-1936), que, tot i esdevenir una revista de caire molt diferent, havia estat fundada amb intencionalitat política per Feliu Elias, dibuixant format al *Cu-cut!*.

Cu-cut

ANY IV

Núm. 167

27 de Juliol de 1905

LA TERNYINA CENTRALISTA

Els polítics d'aquí Espanya fan la feina de l'aranya.

¿Cuán el día arribará de pogué esterenyíná?

Els fets del 'Cu-cut!'

Un grup de més de 300 oficials, indignats per la campanya satírica de la revista, el vespre del 25 de novembre del 1905, assaltaren la redacció del *Cu-cut!* i *La Veu de Catalunya*, com també la seva impremta. El Govern espanyol no va castigar els militars, sinó que va prohibir l'aparició de la revista i es va accedir a les pressions de l'Exèrcit mitjançant la tramitació de la Llei de jurisdiccions.

Després de l'assalt dels militars a la redacció del *Cu-cut!*, el Govern va suspendre'n la publicació i el número 205 va haver d'esperar fins al 28 d'abril de l'any següent per tornar al quiosc. Durant aquest temps, l'editor va pretendre un subterfugi consistent a intentar continuar traient la mateixa revista amb un nom diferent, una pràctica, d'altra banda, ben habitual de la premsa de l'època.

centralista repressiu. El general Weyler i el galdós paper dels oficials espanyols a la recent desfeta de Cuba serviren de pretext per a multitud de les sagetes emmetzinades dels humoristes, fins que la paciència dels soldats es va acabar, amb el desproporcionat assalt a la redacció de la revista.

Baguñà havia començat a editar la revista *Garba*, una publicació d'art i literatura en què col·laboraven Maragall, Víctor Català, Josep Pijoan, Joan M. Guasch i altres plomes il·lustres, però que no devia tenir en el quiosc el mateix èxit del *Cu-cut!*. Així, en el número 11, *Garba* canvia de format i contingut, amb la capçalera redibuixada per Cornet i l'estructura i les seccions pràcticament calcades del *Cu-cut!*. El governador civil de Barcelona va suspendre immediatament la revista i el *Cu-cut!* va haver de complir la seva penitència de silenci. Com escriuen Torrent i Tasis a la seva *Història de la premsa catalana*, el delictes de *Garba* fou «assemblar-se massa al *Cu-cut!*».

Els militars espanyols foren un dels blancs preferits de la revista, atès que l'Exèrcit s'havia convertit en una institució anacrònica i inoperant, que, a més, a Barcelona, representava el braç executor d'un govern

Sagasta, Maura, Romanones, Moret i Canalejas, principals figures polítiques dels governs espanyols de principis del segle xx, protagonitzen sovint les vinyetes del *Cu-cut!*. La revista dirigí repetidament les seves sagetes satíriques contra el poder centralista de Madrid, representat en el president del Govern i el cos ministerial, i també en els inoperants governadors civils. En un altre front, el *Cu-cut!* atacà també d'una manera mordaç el creixent republicanisme obrerista i l'anarquisme, no solament perquè els redactors del *Cu-cut!* eren «gent d'ordre», sinó perquè era amb els republicans radicals que la Lliga es disputava els càrrecs en cada convocatòria electoral. La «bèstia negra» del *Cu-cut!* fou el polític republicà radical i abrandat demagog Alejandro Lerroux, que exacerbà el revolucionarisme verbal i s'oposà violentament al moviment de la Solidaritat Catalana. La seva figura exageradament inflada protagonitzà repetidament les sàtires més àcides.

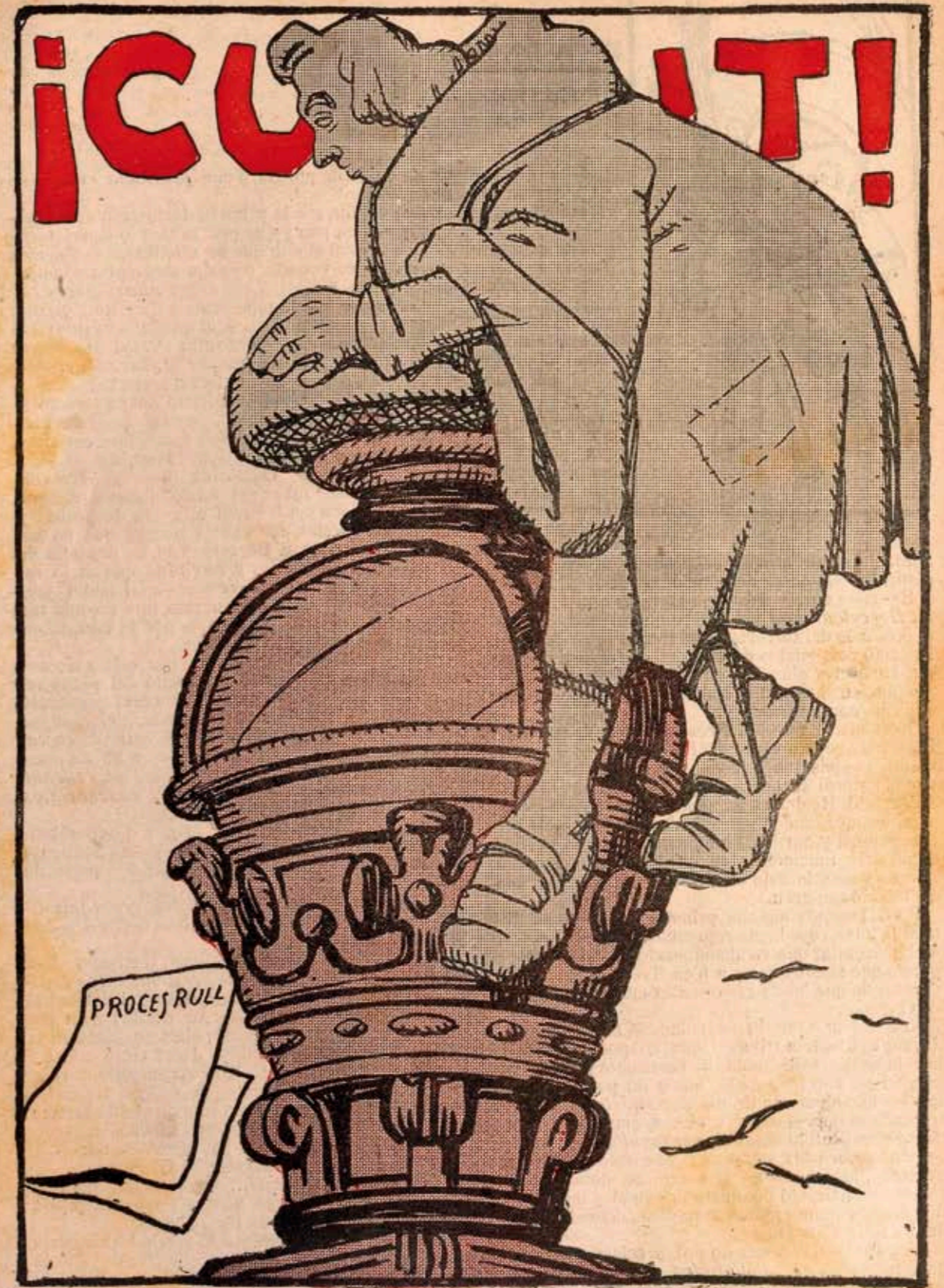

Les seccions habituals eren «Llista de la bogadera», que expressava la veu de la revista, el vers d'actualitat que signava Eduard Coca com a K.O.K. i les temibles «Mossegades», comentaris d'actualitat breus i punyents. Amb menys càrrega política hi ha «A ca la Talia», la crítica teatral; «Del art... que es belluga», secció que repassa l'activitat cultural que incloïa crítica d'exposicions sota l'epígraf «Gargots i colormaines» i crítica musical amb el títol «Nyigonyigo». Seccions dels primers anys, però

'Cu-cut!' torna mossegant

Gairebé sis mesos després de l'assalt, els seus lectors van retrobar-se amb el nou número de la revista. Les garanties constitucionals foren restablertes i *Cu-cut!* torna a la càrrega, vigilat encara molt més estretament per amics i enemics. Eugeni d'Ors saluda la reaparició de la revista des del seu «Glosari» a *La Veu de Catalunya*: «¡Aixeribiuvos, barcelonins, que ja ¡Cu-cut! corre pels carrers! Torna gras, guapo. Ell, pera primera sortida s'ha vestit ab l'hirsut pelatge de Joan Garí. Però no'n feu cas, és una broma. Prou ho diuen la boca riallera, y les grosses galtes, y els ulls bondadosament maliciosos que és una broma. Ell ve sá, y net, y pelat. Y vermell. ¡Descarada vermellor del ¡Cu-cut!, com n'ets d'alegre! [...] revifem avuy nosaltres al véurel comparéixer aixirit, enjogassat, trempat, escandalós.»

COLÓN ESCAMAT

—¿Diu que en Tressols ha declarat que a n'els terroristes els ampren persones molt elevades? Ja veuràs, dèixem baixar perquè aquets encara'm carregarien el mort a mi.

que deixaren d'aparèixer, foren el «Cinematografo polichic» i «Macos y Micos», secció en què es contestava la múltiple correspondència que rebia la publicació. Més endavant s'hi afegiria la crítica literària a la secció «Pel drapaire» i naixerien noves seccions com «Cu-cut! pel món», crònica internacional; «Batxilleries», secció que Manuel Folch i Torres importà de *La Veu de Catalunya*; «Fantasies d'actualitat», versos que supliren els de K.O.K. a la seva mort, el 1908, «Xafarderies» o «La faràndula política».

Durant els deu anys i quatre mesos de vida de la revista, el gros dels dibuixos i caricatures el va fer un reduït equip format per Cornet, Llaverias, Junceda, Opisso, Apa i Smith. Però, en realitat, s'han pogut identificar gairebé 150 signatures d'autors diferents que van publicar al *Cu-cut!* o als seus calendaris. Cornet i Llaverias són els dos únics que publiquen des del primer fins al darrer número i acaparen la major part de cobertes i contracobertes. Apa i Junceda s'hi incorporen alhora i publiquen en el número 52, el darrer de l'any 1902, malgrat que la signatura de Junceda no apareix fins al número 54. El primer any de vida del

setmanari és el que hi ha més varietat de dibuixants, fins a 41 signatures diferents, i això si no es contempla que molts dels dibuixos no tenen firma i poden ser, encara, d'autors diferents. Entre aquesta gran varietat d'autors destaquen Josep Costa —el futur *Picardol*, qui paradoxalment esdevindria el caricaturista de capçalera de les revistes *La Campana* i *L'Esquella*—, el metge Domènec Corominas —que utilitza les sigles *C. D.*—, l'arquitecte Eduard Ferrés —amagat sota un anagrama amb la *E* i la *F*, o amb el pseudònim *Feréstech*—, el versàtil Antoni Muntañola —*Amyc*— o d'altres com Frederic Borràs, Josep Basté i Joan Llimona. Opisso publica per primer cop en el número 79, a mitjan 1903, i Ismael Smith, tot i publicar un dibuix el 1905 —en el número 182—, no s'incorpora definitivament al setmanari fins a principis del 1909. És a partir del 1906 que la revista pren la seva configuració típica, la seva estètica tan característica conferida per les obres de Cornet, Junceda, Llaverias, Apa i Opisso, i les firmes noves ja no apareixen a la revista sinó als calendaris. El 1910, en el número 447 hi ha el primer dibuix signat per Lola Anglada i el 1911 cal esmentar els dibuixos d'un jove Manuel Urda.

El famós ninot del 'Cu-cut!'

Un altre dels encerts del setmanari fou la creació del personatge del Cu-cut, el cofoi pagès dibuixat per Cornet per representar l'esperit mofeta de la revista i que assolí unes formidables cotes de popularitat. Cal dir que des de l'empresa editora s'incentivà aquest fet amb diversos productes editorials, cosa que va establir un antecedent de l'actual marxandatge.

Cu-cut! fou una de les primeres publicacions que obriren les portes a les dones i a les seves pàgines destaquen, com a dibuixants, a més de Lola Anglada, les signatures d'Elvira Cornet, Pilar Junceda, Josefa Porxas, Mimi o Anna Maria, i com a escriptores, Carme Karr o Dolors Montserdà.

El darrer número del *Cu-cut!* fou el 518, el 25 d'abril del 1912. Una portada de Llaverias, arran d'un viatge de l'Orfeó Català a Madrid, en què caracteritza el mestre Millet com a Orfeu amansint les feres de la capital, causà un malestar polític que provocà que la Lliga —que en aquell moment estava negociant amb Canalejas el projecte de la Mancomunitat— es desvinculés del setmanari. Davant aquest fet, els redactors i l'editor acordaren suspendre'n la publicació. En una carta tramesa als subscriptors, explicaven: «Una caricatura [...] ha estat prou perquè els nostres amics, oblidant tot l'esforç que hem aportat a la causa de la pàtria ens desautoritzin i ens qualifiquin de grollers i de pertorbadors d'una obra de pau. [...] Avui hi ha qui ens creu una nosa dintre de les noves orientacions de l'actuació catalanista i, si realment aquestes han de ser beneficioses per a Catalunya, no volem de cap manera fer-hi d'entrebanc.»

Així va morir el *Cu-cut!*. El *Papitu* ho notificà amb un lacònic: «L'atildat *Cu-cut!* agafa el tifus» (núm. 179, p. 279), però *L'Esquella de la Torratxa* (núm. 1.740, p. 296-297) ho celebrà amb una caricatura a la doble pàgina central, amb un dibuix de l'enterrament del *Cu-cut!*, voltat de bisbes, capellans i requetès, amb un desconsolat seguici format per Cambó, Prat de la Riba, Baguñà, Cornet, Llaverias i Folch i Torres, entre d'altres. Es dona la curiosa circumstància que el dibuix és de *Picardol*, justament un dels dibuixants que més publicaren en el primer any de vida del *Cu-cut!*. Unes pàgines abans es llegeix un cruel article titulat «R.I.P.», que conclou:

«Entre tant els seus ossos miserables reposen al canyet, permetisse'ns escriure damunt la seva tomba aquest humil epitafi:

Aquí descansa el *Cu-cut!*,
un setmanari insensat
que, quan se va veure mort,
va exclamar: —ai, que m'han matat!»

Malgrat diversos intents editorials, cap altra publicació no va aconseguir omplir el buit deixat pel *Cu-cut!*. El seu equip de redacció,

però, va continuar la seva tasca, d'una manera menys virulenta, abocant-se al públic infantil des de les pàgines d'*En Patufet* (1904-1938), la més emblemàtica publicació infantil catalana. Fundada per Aureli Capmany, passà a ser editada per Baguñà i després del tancament del *Cu-cut!* fou el refugi de l'equip de dibuixants i redactors d'aquesta revista. El 1907 inicià la Biblioteca Patufet, que arribarà a publicar setanta

títols. També *Mondial Humor* (1912-1914), una curiosa revista de premsa humorística de tot el món, *Violet* (1922-1931) o *L'Esquitx* (1931-36) són publicacions editades per Baguñà i fetes principalment per l'equip que formà el nucli de col·laboradors del *Cu-cut!*. Les pautes marcades per *Cu-cut!* van perviure a la premsa humorística catalana fins a l'arribada d'*El Be Negre* (1931-1936) que, inspirant-se en la publicació francesa *Le Canard Enchaîné*, desestimà les premisses establertes pel *Cu-cut!* tres dècades abans.

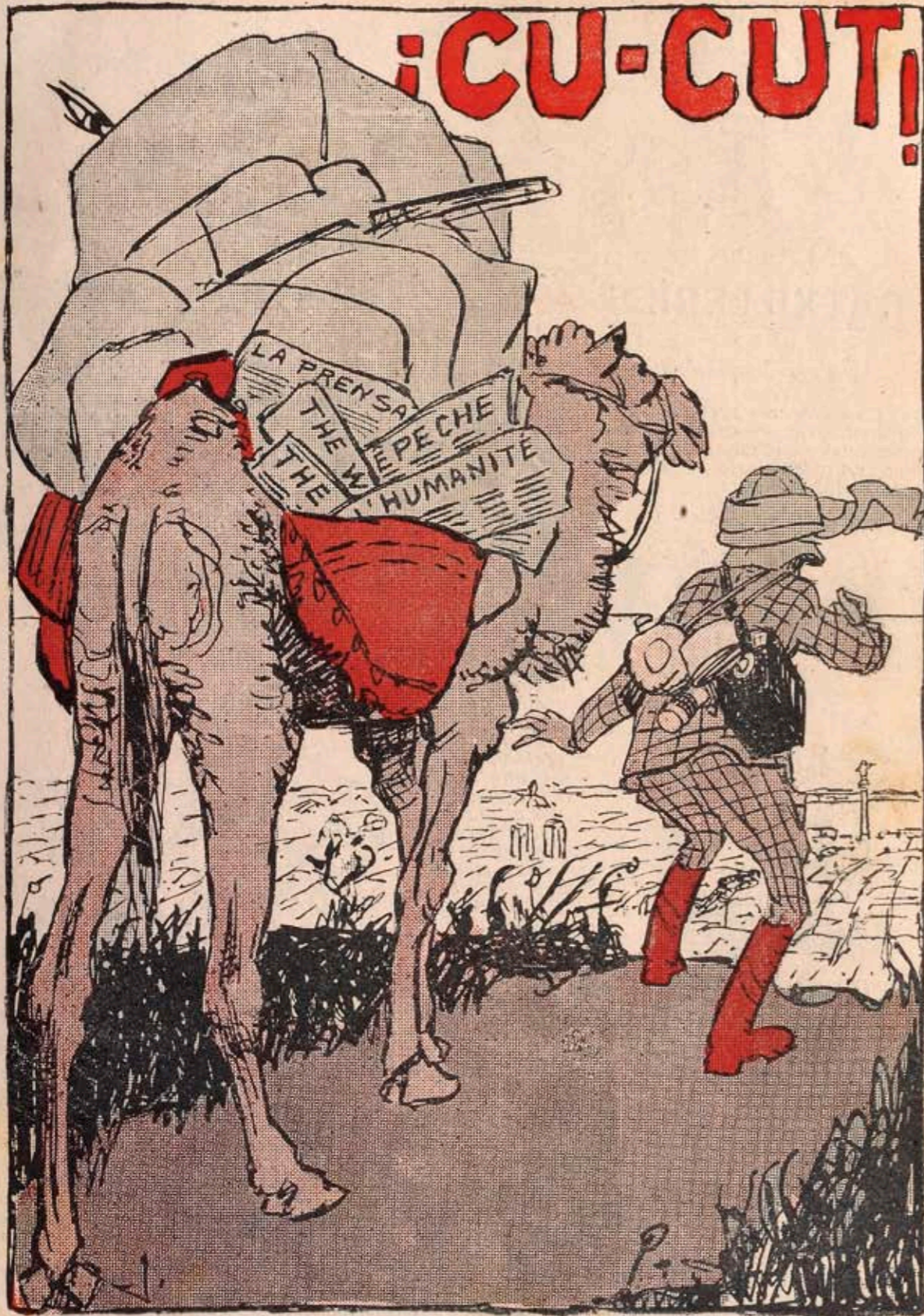
Cu-cut! va marcar una època. Va ser fidel a les seves conviccions, agosarada i mordaç, mossegant a tort i a dret, i, segons escriu l'estudiós de la premsa Joan Givanel, fins a la seva desaparició definitiva fou «la publicació més odiada, més perseguida i més afrontada per part dels partits adversaris de quantes s'han imprès fins a la data a Catalunya».

La cita anual

El calendari del *Cu-cut!* no va fallar cap any a la seva cita; de fet, el calendari del 1906 va sortir l'abril perquè la revista estava castigada. En aquests almanacs d'un centenar de pàgines que apareixien a finals de desembre no hi faltaven mai col·laboracions literàries i artístiques d'una gran volada, a més dels ninots habituals.

LA ENTRADA DEL CAUDILLO A BILBAO
—¡Renoy quina rebuda! No sé pas lo que hauria succeït si'ls arribó a jugar les males passades dels de Barcelona.

UN QUE S'HA DEIXAT ENCERAR

—Ser admirables esos catalanes. En ocho días haber ya reedificado Barcelona.

Fer una llista exhaustiva de tots els escriptors que han passat per les pàgines del *Cu-cut!* és pràcticament impossible, ja que molts d'ells s'amagaren sota pseudònims i inicials que avui ja no es poden desentrellar. Entre aquests pseudònims destaquen *Nopi*, *Aquell*, *Sipi*, *Flavius*, *Peixet*, *Tomy*, *Tartarín* o *Doctor Cuscunilla*, que responia les consultes dels lectors.

Els homes de lletra del setmanari van ser, principalment, Manuel Folch i Torres, Josep Morató i Grau, Manuel Urgellès i Trias, Eduard Coca i Vallmajor, Ramon Suriñach i Senties, Josep Maria Folch i Torres, Lluís Folch i Torres, i Pere Manaut i Taberner.

Malgrat tot, a part del grup que va escriure amb regularitat durant els deu anys de vida de la revista, hi ha notables escriptors, polítics i intel·lectuals del moment que en algun moment o altre publicaren al *Cu-cut!*.

Cal esmentar Antoni Bori i Fontestà, Miquel Costa i Llobera, Manel Marinello i Samuntà, Conrad Roure i Bofill, Josep Carner i Puig-Oriol, Raimon Casellas i Dou, Narcís Oller i Moragas, Antoni M. Alcover i Sureda, Prudenci Bertrana i Compte, Agustí Calvet i Pascual, Josep Abril i Virgili, Lluís Barceló i Bou, Daniel Cardona i Civit, Agustí Esclasans i Folch, Albert Llanas, Claudi Omar i Barreira, Frederic Rahola i Trémols, Joan Oller i Rabassa, Pompeu Crehuet i Pardas, Pere Salom i Morera, Lluís Tintoré i Mercader, Manel Gaya i Tomàs, Carme Karr i Alfonsetti, Dolors Montserdà i Vidal, Pere Prat Garballí, Juame Novellas de Molins, Francesc Ubach i Vinyeta, Ramon Suriñach Baell, Ferran Agulló i Vidal, Anton Busquets i Punset, Jaume Bofarull i Cendra, Joaquim Riera i Bertran, Alfons Maseras i Galtés, Joaquim Ayné Rabell, Enric Girbal Jaume, Josep Maria López Picó, Simó Alsina i Clos, Josep Franquet i Serra, Pere Maspons i Camarasa.

Els ninotaires del 'Cu-cut!'

per Ricard Mas Peinado

Joan Llaverias Labró

(Vilanova i la Geltrú, 1865 - Lloret de Mar, 1938) Ja de ben petit, Llaverias tenia tres aficions: dibuixar animals a partir de llibres d'història natural, jugar amb els animalons que corrien pel pati de casa i fer surar petits vaixells al safareig. Ja de gran, esdevingué pintor. El 1896 abandonava els olis a favor de l'aquarel·la —una tècnica en desús aleshores— i amb una barca de vela va recórrer exhaustivament el litoral català entre Tarragona i Cadaqués. És considerat el descobridor pictòric de la Costa Brava.

Format en el període modernista, fou membre fundador del Cercle Artístic de Sant Lluç. Com a il·lustrador, s'inicià en revistes com *Lecturas* i *Hispania*. Col·laborà amb el *Cu-cut!* des del primer número fins al darrer. Hi realitzà cobertes, acudits de tota mena —sobretot polítics— i representacions protagonitzades per animals. Les seves representacions animalístiques, però, adquiriren plenitud en la seva tasca com a il·lustrador infantil, sobretot al setmanari *En Patufet*. També introduí les seves habilitats com a paisatgista en acudits polítics, amb marcada preferència per la muntanya de Montserrat. Compensava els seus ingressos com a dibuixant i aquarel·lista amb la docència artística. Lola Anglada, Josep Maria de Togores i Valentí Castanys foren alumnes seus.

Els ninotaires del 'Cu-cut!'

per Ricard Mas Peinado

Gaietà Cornet i Palau

(Barcelona, 1878-1945) Fill del també enginyer i periodista Gaietà Cornet i Mas, compaginà els estudis artístics a l'Acadèmia Borrell amb la carrera d'enginyer industrial, que exerciria a La Maquinista Terrestre y Marítima. El 1909 guanyà, per oposició, la càtedra de dibuix industrial i de projectes de l'Escola d'Enginyers de Barcelona, de la qual va ser nomenat director delegat el 1929.

Com a artista, pertanyé a la colla postmodernista El Rovell de l'Ou. El pintor i escenògraf Josep Pascó l'introduí en els ambients artístics. Apel·les Mestres li suggerí la seva peculiar signatura: un cor que emmarca la síl·laba *NET*. El 1898 començà a publicar els seus dibuixos a *L'Esquella de la Torratxa*. El 1901, però, aquesta publicació opta pel republicanisme radical –anticatalanista, anticlerical i antimilitar– del polític populista Alejandro Lerroux. Catalanista de soca-rel, s'acosta a l'òrbita de *La Veu de Catalunya*, òrgan de la Lliga Regionalista. Allà publicarà caricatures polítiques fins que Lluís Domènech i Montaner i l'editor Josep Baguñà l'embarcaran –com a director artístic– en la singladura d'un setmanari satíricopolític catalanista que hauria de combatre els efectes de la política centralista i el lerrouxisme republicani. L'1 de gener del 1902 apareixia el *Cu-cut!*, per al qual creà el famós ninot amb barretina. Juntament amb Josep Baguñà, fundà una indústria de fotogravat que es convertí en la Unió de Fotogravadors. El 1905, Baguñà li encarregarà la direcció artística del setmanari infantil *En Patufet*. Va ser també director artístic d'*El Correo Catalán* i de la revista *Mondial Humor*.

Estilísticament, segueix els passos de Manuel Moliné. Com que aquest morí pobre, mai no es dedicarà íntegrament a la il·lustració. Era admirador de l'il·lustrador francès *Caran d'Ache* –pseudònim d'Emmanuel Poiré– i seguia atentament les evolucions de caricaturistes alemanys, com L. Feininger, J. Klinger i Olaf Gulbransson.

El seu propi estil es caracteritza per una gran capacitat de síntesi, els acurats retrats de personalitats polítiques i l'expressivitat que atorga als peus i mans dels personatges representats.

Feliu Elias Bracons, 'APA'

(Barcelona, 1878-1948) Crític i historiador de l'art, pintor, caricaturista i escriptor. Signà amb el seu nom textos erudits i olis; amb el pseudònim *Apa*, les caricatures, i, com a *Joan Sacs*, els escrits de creació i les crítiques periòdiques. Assistí a classe a l'Acadèmia Hoyos i al Cercle Artístic de Sant Lluç, on exposà per primera vegada el 1902. Publicà el seu primer dibuix al *Cu-cut!* el 14 de desembre del 1902 –el mateix dia que s'estrenava Junceda– i esdevindrà col·laborador fix fins al 1908.

De pensament liberal i progressista, el 1908 fundarà i dirigirà el setmanari *Papitu*. Al segon número d'aquesta publicació, una il·lustració a la coberta, signada per Junceda –amb motiu d'una contesa electoral–, provocarà un gran malestar als prohoms de la Lliga Regionalista. A partir d'aleshores, els artistes que dibuixin en un setmanari no podran fer-ho a l'altre.

Exiliat a París, des d'allà col·laborarà amb *Picador* i *Empordà Federal*. El 1913 torna a Barcelona. Fruit de la seva col·laboració a *Revista Nova* és el recull d'articles titulat *La pintura francesa moderna fins al cubisme* (1917). Escriví nombrosos tractats i biografies artístiques, d'entre les quals caldria destacar *Benet Mercadé* (1921), *Simó Gómez* (1923), *L'escultura catalana moderna* (1926), *El moble de la Xina* (1916)

Ricard Opisso i Sala

(Tarragona, 1880 - Barcelona, 1966) Dibuixant i caricaturista. Autodidacte de formació, s'inicià com a delineant amb Antoni Gaudí en les obres de la Sagrada Família. Gairebé adolescent, formà part del grup Els Quatre Gats. Influït pel dibuixant Steinlen, el 1901 marxà a París per ampliar coneixements artístics. Allà tractà Toulouse-Lautrec i Forain, i col·laborà en alguns setmanaris com *Le Rire* i *L'Assiette au Beurre*. Mentrestant, enviava dibuixos als setmanaris barcelonesos *Cu-cut!* i, sobretot, a *L'Esquella de la Torratxa*, en què es féu famós per les seves composicions de multituds. Col·laborà també a *Papitu*, amb el pseudònim de *Bigre*. Dibuixà publicitat, cromos, auques i petits impresos. Il·lustrà llibres per a infants i, a partir del 1922, fou director artístic de *TBO*. Fidel plasmador dels tipus i costums populars, sabé fixar als seus dibuixos diversos aspectes de l'ambient barceloní i fou el dibuixant més popular de la seva època. A la postguerra continuà dibuixant els ambients de la seva joventut, ja mitificats per la història.

L'art de la caricatura (1931). Com a pintor, fou membre del grup Les Arts i els Artistes. El 1915 realitzà la primera exposició individual a les Galeries Dalmau i participà en l'exposició «L'Art Nou Català». La seva pintura aviat evolucionà vers un realisme cada vegada més marcat i minuciós, no llunyà de la «nova objectivitat» en voga aleshores a Europa. Com a dibuixant, realitzà nombroses caricatures polítiques, sovint molt corrosives, en una línia de centresquerra contrària alhora a la Lliga i a l'anarisme i al comunisme. El 1920 esdevingué professor d'història de l'art de l'Escola Superior de Bells Oficis i de l'Escola Elemental del Treball. Publicà a nombroses revistes com *Museum*, *Vell i Nou*, *D'Ací i d'Allà*, *Gasetta de les Arts*, *La Nova Revista*, *Revista de Catalunya*, *Mirador*, etc. En acabar la Guerra, s'exilià a França, on visqué fins al 1947.

A l'època del *Cu-cut!* mostra la influència dels il·lustradors alemanys, com Wilhelm Schulz, E. Wilke i Olaf Gulbransson, habituals de revistes com *Jugend*, *Lustigen Blätter*, *Stern* o *Simplicissimus*. En canvi, durant la Gran Guerra dona suport d'una manera entusiasta a la causa francesa tot col·laborant en la revista *Iberia*. Molt bel·ligerant en temes socials i polítics, el seu dibuix es caracteritza per una gran precisió en el missatge, amb un agut sentit de la tragèdia.

Els ninotaires del 'Cu-cut!'
per Ricard Mas Peinado

Joan Garcia Junceda Supervia

(Barcelona, 1881 - Blanes, 1948) Dibuintor de formació autodidacta. Després de suspendre l'examen d'ingrés per fer la carrera militar, treballà a les oficines dels magatzems barcelonins El Siglo, on aviat ingressaria a la secció de dibuixants del catàleg de la casa. Publica el seu primer dibuix al *Cu-cut!* el 24 de desembre del 1902 amb el pseudònim *Ribera* —el segon cognom de la seva mare. També figurarà, amb el seu cognom, a l'almanac del *Cu-cut!* cap al 1903.

Abans de publicar al *Cu-Cut!*, havia realitzat caricatures de toreros —era un gran aficionat— i publicat, amb pseudònim, alguns dibuixos al setmanari *Barcelona Crónica*. També havia enviat il·lustracions a *L'Esquella de la Torratxa*, però li van ser rebutjades. En canvi, a la secció «Macos y Micos» del *Cu-cut!* número 49, del 4 de desembre del 1902, dedicada a comentar el material rebut per part de lectors aspirants a col·laboradors, podem llegir-hi: «*Ribera*: Els dibuixos están molt be. Li agrahiríam que's servis passar per la Redacció qualsevol dia de sis a vuyt del vespre.»

Junceda evoluciona professionalment a la redacció del *Cu-cut!*. Fill de pares castellans, començarà a parlar en català i a sentir-se catalanista. Feliu Elias l'aficiona a l'òpera wagneriana. Abandona la feina a El Siglo i es dedica íntegrament a la il·lustració. Com a fill de militar —perdè el pare a l'edat de deu anys—, li seran

encarregades les escenes en què aparegui algun uniformat. Comparteix l'estudi de les revistes satíriques internacionals amb la resta de la redacció i el seu autor preferit és Weisgerber, de *Jugend*. El 1905 començarà a col·laborar amb *En Patufet* sota el pseudònim de *Titella*.

Entre 1903 i 1908, Junceda farà evolucionar el seu estil. Els seus primers dibuixos no tenien un estil propi i accentuava la mida dels caps per caricaturitzar personalitats, per bé que ombrreja correctament. Més endavant, estilitzarà les figures i dominarà l'art del contorn. Les seves formes seran més arrodonides i menys agressives que les de Feliu Elias, *Apa*.

El 1912, mentre és de viatge de noces, el *Cu-cut!* es veu obligat a tancar, forçat per la Lliga Regionalista —en un període pactista amb Madrid. A partir d'aleshores es dedicarà íntegrament a la il·lustració infantil, amb col·laboracions assídues a les revistes infantils *En Patufet*, *Violet* i la col·lecció de contes *Esquixx*. Il·lustrarà, també, una gran quantitat de llibres per a infants i moltes de les novel·les de Josep Maria Folch i Torres.

Col·laborarà, també, als setmanaris *La Tralla*, *Cuca Fera*, *L'Estevet*, *D'Ací i d'Allà*, etc. Féu aques, com l'*Auca del Tibidabo* i l'*Auca de Montserrat*. Féu ex-libris i aigüaforts. El 1936 publicà *L'Assaig sobre l'humorisme gràfic*. És considerat un dels millors mestres del dibuix català.

ANY XI N.º 518

25 ABRIL 1912

Orfeu domesticant les feres.

Idea i producció

Inclós en la mostra

Patrocinadors